

om, welk een afgerond, „einheitlich“ systeem de roomsche kerk er op na houdt.

Dieper kan ik er niet op ingaan.

De roomsche leer van het beeld Gods is de onze niet.

De mensch bestond niet eerst, hetzij alleen in de gedachte of ook in de werkelijkheid, als een bloot natuurlijk wezen, die later bij het beeld nog de gelijkenis kreeg. De mensch is in éénen gedacht en geschapen met die oorspronkelijke gerechtigheid; in de idee van mensch ligt deze vanzelf opgesloten; de mensch zonder haar is noch denkbaar, noch bestaanbaar; het beeld Gods als oorspronkelijke gerechtigheid, heiligheid en kennis hangt ten nauwste samen met het beeld Gods in ruimeren zin; het valt men den mensch samen, het strekt zich even ver uit als het menselijke in den mensch. Voorzover de mensch ook in den toestand der zonde nog mensch gebleven is, zoover heeft hij ook nog overblijfselen van het beeld Gods behouden, en in diezelfde mate als hij het beeld Gods verloren heeft, heeft hij ook opgehouden mensch, waarachtig en volkomen mensch te zijn⁴⁾. Hieraan zou nog veel meer toe te voegen zijn. Tal van bezwaren kunnen nog ingebracht tegen de leer van een hegeerlijkheid, die op zichzelf geen zonde is; tegen de opvatting van de verlossing, als een verheffing van de natuur; tegen de tegenstelling tusschen het natuurlijke en bovennatuurlijke, doch dit zou mij veel te ver voeren. Het was mij alleen te doen om dogmatisch de tweeslachtige roomsche eigendomsleer te verklaren, en m.i. is deze te danken aan de verkeerde opvatting van het beeld Gods. En waar deze grondbeschouwing de onze niet is, kan ook nimmer haar verklaring van den eigendom door ons aanvaard worden. De roomsche sociologie is principieel, en zeker ook om andere reden, een gansch andere dan die van de protestantsche⁵⁾, en nader van de gereformeerde christenen.

Dit aan te toonen zou een aparte studie waard zijn.

Hier ligt een veld van onderzoek open.

Wat is er voor ons principieel nog veel te doen, en laten we, bij alles wat onze economen van professie reeds geleverd hebben, ons tekort blijven gevoelen. De kennis der ellende moet ook hier aan de verlossing voorafgaan.

Nog een enkele opmerking rest mij.

Bij de bespreking van het gevoelen van Prof. Aengenent bleek ons, dat hij op het voetspoor van Leo XIII het communisme absoluut verwierpt. Zoo doen ook andere roomschen als b.v. de Jesuiten-pater H. Pesch, hoogleraar in de staathuishoudkunde aan de hoogeschool te Freiburg. En met dat communisme bedoelen zij eigenlijk alle socialistische stelsels, waarom ook de vraag, of een roomsche socialist kan zijn, volstrekt ontkennend door hen wordt beantwoord. Maar deze generalisering vertoont in sterke mate de fout van iedere algemeenheid. Aan de sociaal-democratie b.v., die geen communiaal bezit van consumptiemiddelen voorstaat, en alleen het privaatsbezit der productiemiddelen verwerpt, gaat feitelijk deze bestrijding voorbij, en zij maakt zich te gemakkelijk van de moeilijkheden af. Precies als ook de encycliek *Rerum Novarum* op dit socialisme principieel niet voldoende is ingegaan⁶⁾. Maar dit brengt de room-

sche beschouwing en methode mee. Roma locuta, res finita. de paus heeft gesproken, en de quaestie is beslist, hoewel Rome in de praktijk bij uitstek plooibaar en reukelijk is, en ook sociaal zich gemakkelijk aan de werkelijkheid aanpast. De groote vraag is slechts, of aan de kerk het zeggenschap verblijft, en de maatschappelijke hervormingen geleid worden in het door de kerk getrokken spoor.

K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

VIII.

Het Neo-Calvinisme en de Wijsbegeerte.

Een eeuw geleden was het alleszins armoe-troef in den calvinistischen hoek.

Niemand verwaardigde de wijsbegeerte met een sympathiek-aandachtigen blik.

De door onweders voortgedreven getrouwen hadden gewichtiger dingen te doen.

Ze stonden voor de vraag van zijn-of-niet-zijn; voor de vraag: hoe wordt de leer, de kerk, hoe wordt mijn ziel, gered?

Het was de tijd, dat men een filosoof gelijk stelde met een begrippen-goochelaar, of dat men in hem zag een charmanten leugenaar, een listigen vos, sluipend rondom den wijngaard des Heeren.

En, naar de geschiedkundige omstandigheden geoordeeld, had men met deze naïve schuwheid tegenover de wijsbegeerte niet heeltemal ongelijk.

De toen heerschende filosofie was inderdaad van het type, waartegen de apostel waarschuwt in den brief aan de Colossensen, de filosofie, die den mensch vervoert; ijdele verleiding, naar de overlevering der menschen, naar de eerste beginselen der wereld, en niet naar Christus.

Voor de Duitsche wijsbegeerte had de vaderlandsche kerk ziek gemaakt.

Het woord van de onmeedoogende critici en van de schitterende idealisten had ook hier voortgegeten als de kanker.

In plaats van uit de denkoverwinningen van de vorsten der wijsbegeerte het materiaal buit te maken tot de monteering van de eigen, christelijke, wereldschouwing, liet men de filosofie den baas spelen in het theologisch koninkrijk. Men deed op godsdienstig gebied tegenover Duitschland precies eender als op politiek gebied tegenover de Fransen. Uit oorzaak van een goedigheid, die werkelijk karakterloosheid was, gaf men aan den logeergast de sleutels van het huis. Omdat men zelf niemand was, liet men den vreemdeling toe een brutaal iemand te wezen.

Ja, dat is niet te sterk gezegd.

Reeds vóór de sublieme Duitsche wijsbegeerte hier haar intocht deed, hadden wij, als calvinisten, onze eigen privilegiën verknoeid, en waren de mannen van de reformatie (het wel: reformatie!) de mannen van Piet-lut geworden.

Er zat geen aasje reformatische energie meer in het gepoederde en bepruikte corpus van de Nederlandsche kerk.

Wij waren het ten volle waard, dat de Franschman in de massief-eiken regentenbank ging zitten, en dat „Hegel“, in de plaats van Brave Hendrik, den gebedshouwen kansel beklom.

Het modernisme is gelijktijdig en evenredig een gevolg van eigen slaphed en van vreemde kracht geweest.

De filosofie had een „recht“ om te heerschen, omdat de koningen der theologie zich als onmondige kinderen gedroegen.

De theologen deden niets... als het oude her-

kanwen. Ze wogen de waarheden voor het volk als een kruidenier de krenten uit de ton. Ze lieten het aan de advocaten Bijderdijk en Da Costa over bezwaren in te brengen tegen den geest der eeuw en te vechten als leeuwen tegen den „vorst der eeuw“.

Hoe zou men Scholten en Opzoomer weerstaan met Van der Groe's „Toetssteen der ware en valsche genade“, of met Francken's „Kern“ een tegenaanval doen op Kuene's Schriftcritiek?

Wijsgeerig was men niets en had men niets. Ja, ik geloof, dat het geen laster is, wanneer men er aan toevoegt: Wijsgeerig wist men niets.

Zelfs de calvinistische broeders, die aan het legerfront streden, kenden de vijandige wijsgeerige heroën niet. Ze wisten van Kant en Schopenhauer alleen van hooren zeggen, dat het verschrikkelijke Filistijnen waren.

En men mag hun deze onkunde niet al te kwalijk nemen.

Hendrik de Cock had wel wat anders en beters te doen dan te ploeteren in de „Kritik der reinen Vernunft“, en Brummelkamp (al ware hij er toe in staat geweest) kon zijn tijd beter gebruiken dan door zijn ziel te plagen met de „Parerga en Paralipomena“.

Men mag althans deze mannen geen verwijt maken van een onkunde, waarvoor ze niet verantwoordelijk waren, van een gebrek aan wetenschappelijke bewapening, waarmee ze toendertijd toch niets hadden kunnen uitrichten.

Want het gold eerst eeniglijk de opsporing van de wondere graal der oude calvinistische waarheid, de bewaring van het juweel, dat aan de kerk is overtrouwd, „door den Heiligen Geest, die in haar woont“.

Het uurtje van de wedergeboorte van het calvinisme als wereld- en levensbeschouwing had nog niet geslagen.

Aan de Theologische School te Kampen stond Stekete, de christen-wijsgeer, als een éénling en... een zonderling.

Men verheugde zich enkel in de bekeering van de harten van Voetius en Comrie tot hunne kinderen in de 19de eeuw.

Eerst met de komst van Baynck en Kuyper begon de dageraad van het Neo-Calvinisme te lichten.

Aankomelijk onderwees Baynck de wijsbegeerte als vak van propaedeuse (voorbereiding), maar weldra presteerde hij het geweldig werk, de gereformeerde leer, over heel het veld, te oriënteren aan de oude en nieuwe wijsgeerige stelsels. In zijn Dogmatiek gaf deze „geboren filosoof“ niet slechts de, betrekkelijk goedkope, antithese ten opzichte van de denk-vindsels van het ongelooft, maar trok hij ook wel degelijk profijt van de wijsgeerige producten der algemeene genade tot verdieping, althans tot verbreding, van de eigen theologische wetenschap.

Voor in zijn „Wijsbegeerte der Openbaring“ leverde Baynck een stuk positieve neo-calvinistische filosofie, dat klonk als een geboorteklok.

Het waren werkelijk nieuwe dingen.

Voor de calvinisten zelf de voorboden van een nieuwe lente, — en voor de vreemdelingen een onbegrepen wonder!

Hylkema zei immers, dat het neo-calvinisme een calvinistische vorm van modernisme was!

Dat kwam doordat de wijsbegeerte haar intocht gedaan had in het calvinistische Kanaän.

Maar nu niet (gelijk de Hylkema's valscheijk beweerden) als de imperialistische despoot.

De wijsbegeerte kwam in het gereformeerde Jeruzalem als de knechten van Hiram met het hout van den Libanon.

En Kuyper was de geniale leider van den tempelbouw.

Dr F. L. Rutgers, Pred. te 's Hertogenbosch, voor de rubriek: „Kerkrecht“ en „Buitenland“.

Dr Th. D. L. Wijmaalen, Onderbibliothecaris der Kon. Bibliotheek te 's Gravenhage, voor de rubriek: „Zending in onze Koloniën“.

Dr H. Pierson, Direct. der Houdinggestichten te Zetten, voor de rubriek: „Inwendige Zending“.

De heer W. van Oosterwijk Bruyn, Voorzitter van den Bond der Jongelingsverenigingen, voor de rubriek: „Jongelingsverenigingen“.

Dr A. Brummelkamp Jr., Pred. te Alkmaar, voor de rubriek: „Chr. Gerof. Kerk“.

Dr W. H. Gispens, Pred. te Zwolle, voor de rubriek: „Zondagschool“.

Dr J. A. Gerth van Wijk, Pred. te 's Gravenhage, voor de rubriek: „Apologetiek“.

Dr Ph. J. Hoedemaker, Pred. te Amsterdam, voor de „recensie van belangrijke uitgaven“.

De heer E. Gerdes, Letterkundige te Haarlem, voor de „Kinderrubriek“.

De heer I. Esser, Oud-Resid. van Timor, te 's Gravenhage, voor de rubriek: „Varia“.

Dr Ph. S. van Ronkel, Pred. te Amsterdam, voor de rubriek: „Bijbelstudien“.

De artikelen zijn geteekend met de initialen, achter elk der namen vermeld.

De verantwoordelijkheid der medebeiters geldt slechts voor de hun toevertrouwde rubrieken.

Dit bericht werd in een later nummer nog aangevuld met de mededeeling: „Iste dat ook de heeren E. E. Gewin en Dr E. Barger, predikanten te Abcoude en Maassluis, hunne medewerking hebben toegezegd en wel voor de rubriek Zending (buitenlandsche); en 2de dat bij afwezigheid of ziekte

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXII.

57. De Heraut, Vrijdag 7 December 1877, en volgende nummers.

Uit het buitenland teruggelopen, en door het Bestuur der Herautvereniging uitgenoodigd zich wederom te belasten met de redactie van het Zondagsblad van De Standaard, verklaarde Dr Kuyper zich in beginsel hiertoe bereid, maar onder beding, dat het Zondagsblad geheel van het dagblad zou worden afgescheiden.

In het Zondagsblad van 27 Mei 1877 vinden we als reden om deze voorwaarde te stellen het volgende genoemd:

Zij in den lande, die in de politieke gevoelens van De Standaard hun meening terugvinden en derhalve op staatkundig terrein samengaan, staan nog veelszins verdeeld van inzicht op kerkelijk terrein. Dit moet er toe leiden, dat of het kerkelijk blad een onzeker geluid geeft, of wel dat het politieke blad deelt in de kerkelijke antipathieën. Voorkenr scheen daarom te verdienen het opheffen van het tegenwoordig Zondagsblad en weder opnemen van De Heraut.

Dr Hoedemaker, die gedurende de ernstige ziekte van Dr Kuyper voor een groot deel het Zondags-

blad geredigeerd had, zag in deze scheiding van De Heraut en De Standaard een gevaar. Hij schreef aan Dr Kuyper: „Indien gij dit doet, vrees ik dat uwe theologie te eng en uwe politiek te ruim wordt. De Congressbeweging, blz. 69. Hierbij denken we als vanzelf aan een briefwisseling tusschen Wormser en Groen van Prinsterer. Toen Wormser bij het zenden van een opstel voor De Nederlander aan Groen schreef: „Indien het voor een politiek dagblad wat veel Theologie mogt bevatten, gelief dan de goedheid te hebben het eenvoudig ter zijde te leggen“, maakte Groen daarbij de kanttekening: „Voor een Christelijk Dagblad is eene Theologie als die van Wormser onmisbaar“. Brieven van Wormser, I, blz. 152.“

Daar de zomermaanden weinig geschikt waren voor een nieuwe uitgave en op dat oogenblik vermeerdering van arbeid boven zijn gewone taak, aan Dr Kuyper ten strengste verboden was, werd bepaald, dat het nieuwe blad eerst in het najaar verschijnen zou.

En zoo trad dan op 7 December 1877 De Heraut opnieuw in het leven, geredigeerd volgens deze mededeeling:

Met de redactie van De Heraut zal zich belasten Dr A. Kuyper, em. pred. te 's Gravenhage, terwijl voor onderstaande rubrieken welwillend medewerking is toegezegd door:

Dr A. H. de Hartog, Pred. te Rotterdam, voor de rubriek: „Uit den schat der Kerk“.

(d. H.)

In her-
carneer-
hoogsch-
genius-
ziel met

Zonder
calvinisti-
weest.

De „E-
is een we-
waarbij c-
geerte on-

Tot ve-
voudigen“
tijd in-
telijk vo-

de chris-
schen gra-

Langza-
nieuwe v-
ontkiem-

Op een
Vrije (in-
dracht ov-
sende v-

deifelde.
De dis-

toonden,
Er w-

Trösch,
moderne-
schen Th-

trokken l-
Profess-
de gesch-

Prof.
delicaten
formeerd-

heid! En
dat we hi-

van een i-
met een
kring der

een vrij t-
risten en
veroenigh-

ziektur
Wij ve-

wij het a-
De bel-
te scham-

gehandha-
In een
schreven

als hoogl-
universite-
nog een-

Daar s-
orthodoxi-
opdat de

gekend w-
Het is e-
dat deze

gevonden
Dit is

neeren w-
„De He-
op dit St-

in het ve-
misch v-
bare univ-

Formee-
En het
Lant o-

nisne vo-
worden i-

van Dr A-
levert we-
leaders d-

Amsterda-

In het
Kuyper z-

over Lij-
het Zond-

tatie. Daa-
van den t-

troden de

Het
schen

wij h-
en de

Met
en sel-

soonlij-
partija-
voor l-

Onz-
te ral-
ziehtk-

voor het volk
ton. Ze lieten
Da Costa over
geest der eeuw
en „vorst dezer
mer weerstaan
ware en valsche
en tegenaanval

ad men niets,
er is, wanneer
ist men niets,
die aan het
andige wijsgeer-
nt en Schöpen-
het verschrik-

de niet al te
nders en beters
riik der reinen

de hij er toe
gebruiken dan
irerga en Para-

n geen verwijt
ze niet verant-
an wetenschap-
ndertijd toch

e opsporing
inistische waar-
eel, dat aan de
Heiligen Geest,

e van het cal-
uwing had nog

Kampen stond
n éénling en...

bekeering van
tot hunne kin-

n Kuyper begon
me te lichten,
de wijsbegeerte

ling), maar wel-
erk, de gerefor-
oriënteeren aan
telsels. In zijn

of" niet slechts
se ten opzichte
loof, maar trok

wijsgeerige pre-
verdieping, al-
en theologische

ar Openbaring"
ve neo-calvinis-
geboorteklok.

ingen.
rhoden van een
emdelingen een

calvinisme een
isme was!
eerte haar in-
sche Kanaän.

na's valsche-
despoot.
reformeerd Jeru-

met het hout
ider van den

's Hertogenbosch,
Buitenland" (R.)
bibliothecaris die
voor de rubriek:

(W.)
dringestichten te
ge Zending" (P.)
Bruyn, Voorzitter

reuningen, voor-
gen" (V. O. B.)
te Alkmaar, voor

(R.)
Zwolle, voor de

(G.)
te 's Gravenhage,
(G. v. W.)

te Amsterdam,
uitgaven" (H.)
dige te Haarlem,

(G.)
van Timor, te
„Varia" (E.)

te Amsterdam,
(v. R.)
met de initiafen

edearbeiders geld
de rubrieken.

immer nog aan-
te dat ook de
ger, predikanten

edewerking heb-
ek Zending (hal-
gheid of ziekte

In hem was de geest der oude vaders gein-
carneerd, maar ook had (reeds aan de Leidse
hoogeschool, in de collegezaal van Scholten) de
genius der nieuwe wijsbegeerte hem diep in de
ziel met tooverkracht bevrucht.

Zonder Kuyper's wijsgeerig vermogen ware deze
calvinistische opbouw, en uitbouw, onmogelijk ge-
weest.

De „Encyclopaedie der heilige godgeleerdheid"
is een werk met een magistraal wijsgeerigen inslag,
waarbij de indirecte invloed der moderne wijsbe-
geerte onmiskenbaar blijkt.

Tot verbazing en verontusting van vele „een-
voudigen", werd door Kuyper de theologie inge-
lijfd in het christelijk-wijsgeerig monisme, en, fei-
telijk voor het eerst, een poging gedaan, om aan
de christelijke wereldbeschouwing een eigen kriti-
schen grondslag te geven.

Langzaam maar gezond begon het zaad der
nieuwe wijsbegeerte op het gereformeerde veld te
ontkemen.

Op een wetenschappelijke bijeenkomst van de
Vrije Universiteit hield professor Woltjer een voor-
dracht over de „materie", waarin hij zulke verras-
sende vergezichten opende, dat het auditorium
duizelde.

De dissertaties van de leerlingen der V. U. ver-
loonden, stuk voor stuk, een wijsgeerig karakter.

Er werden studies geleverd — over James,
Troltsch, Hume, over godsdienst-psychologie en
moderne natuurwetenschap, over het verband tus-
schen Theïsme en wijsbegeerte, — die de aandacht
trokken buiten onze grenzen.

Professor Hoekstra schreef een handboek voor
de geschiedenis der wijsbegeerte.

Prof. Hepp maakt zich op tot den uiterst
delicaten en zwaren filosofischen arbeid; de gere-
formeerde apologetiek (verdediging der waar-
heid) En wat misschien nog het duidelijkst bewijst,

dat we hier niet te doen hebben met de liefhebberij
van een paar filosofisch aangelegde éénlingen, maar
met een werkelijke wijsgeerige opwaking in den
kring der gereformeerden: voor enkele dagen heeft
een vrij talrijke groep van medici, predikanten, ju-
risten en leeraren, besloten een gereformeerde
vereniging te stichten om speciale studie van de
zielkunde te maken.

Wij vermelden deze feiten niet met trots, alsof
wij het al zoo „heerlijk ver" hebben gebracht.

De belijdenis, vroeger geuit, dat we ons hebben
te schamen over onze traagheid en ons tekort, blijft
gehandhaafd.

In een, zeer aangevochten, Standaard-artikel, ge-
schreven naar aanleiding van Dr de Sopper's intrede
als hoogleeraar in de filosofie aan de Leidse
universiteit, wordt terecht over onze achterlijkheid
nog een klagwoord geuit.

Daar staat: „Het is broodnoodig, dat de heele
orthodoxie van Nederland de handen ineenslaat,
opdat de waarheid ook in de filosofie gezocht en
gekend wordt."

Het is een der zwakste plekken van de orthodoxie,
dat deze zaak niet reeds lang betere behartiging
gevoonden heeft."

Dit is waar, maar het goede, dat er is, klei-
neeren wij niet.

„De Heraut" had ook gelijk, toen zij in een critiek
op dit Standaard-artikel de opmerking maakte, dat,
in het verzorgen van de wijsbegeerte als akad-
emisch vak, de Vrije Universiteit bij de open-
bare universiteiten niet achterstaat.

Formeel zijn we gedekt.

En het begin is een beginsel.

Laat ons hopen, dat de winter van het calvi-
nisme voorbij is, en de bloemen overvloedig gezien
worden in het land.

van Dr A. Kuyper de rubriek Bijbelstudien zal ge-
leverd worden door Dr Ph. S. van Ronkel, en de
leaders door Dr Ph. J. Hoedemaker, predikanten te
Amsterdam."

In het z.g. „voorstuk" van De Heraut zette Dr
Kuyper zijn Bijbelstudien voort, nu met een reeks
over Lijdzzaamheid. Hierop volgde, wat hij in
het Zondagsblad nog niet gegeven had, een medi-
tatie. Daarna kwam een leader met een overzicht
van den toestand, waarin dit weekblad bij zijn op-
treden de kerken vond.

Het eigenaardig standpunt dat we daarbij wen-
schen in te nemen is ons gegeven, niet gekozen,
wijl het slechts het eeren van onze nationaliteit
en de eerbiediging van de lijn der historie bedoelt.

Met het stichten van altijd nieuwe richtingen
en scholen kunnen we niet verder; krijgen de per-
soonlijke veeten te ruimer spel en worden de
partijschappen en facties tot onberekenbare schade
voor het geestelijk leven steeds bitterder en meerder.

Onze personen dienen wat op den achtergrond
te raken, zal de gemeente van Christus weer
zichtbaar worden.

En wij nu onze volkszin aan het Gereformeerde
leven een eigenaardige uitdrukking gaf en hierin
historisch de wortel ligt, waaruit alle richtingen
haar oorsprong namen, meenen we veiligst te
gaan, door aan de leer onzer vaders aan te
knoopen, gelijk die tot omstreeks 1750 in gezon-
den zin en met degelijke wetenschap gesierd, in onze
leerzalen en bedehuizen, in onze woningen en bid-
cellen beleden werd.

De crisistijd roept om ontwaakte krachten.

„Vanuit de filosofische scholen", zegt de Stan-
daard-schrijver, „wordt schier de heele geestes-
richting der cultuur van bepaalde perioden be-
heerscht. De Theologie wordt door haar bevrucht,
meermalen zelfs haar onderworpen. De jongeling-
schap drinkt, vooral in de laatste jaren, dorstig
haar wijsheid in".

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Kerstklanken in de literatuur.

Men zal mij vergeven, dat ik de bespreking van
„Nieuwe Boeken", deze week onderbreek voor een
artikel over „Kerstklanken in de literatuur".

Het groote feit immers, dat we thans weer mogen
gedenken is al eeuwen lang gevierd en het spreekt
dus vanzelf, dat de literatuur telkens weer er over
spreekt. Want ze is als de aeolusharp gevoelig,
en elke ruisching van het leven vangt ze op en
geeft ze weer in klanken. En waar nu dichters
en schrijvers van alle geslachten zijn heengegaan
in aanbidding naar Bethlehem's stal en daar hebben
geknield voor het kindeke in de kribbe, daar moet
ook de literatuur van alle tijden gewagen van hei-
lige kerstvreugde, daar moeten de kerstklanken in
de letterkunde veelvuldig zijn. Door thans naar deze
klanken te luisteren, kunnen wij de stemming van
den kerstdag voor ons verhoogen.

Met name de middeleeuwsche letterkunde is van
de kerstglorie vol. Voor de Roomsche kerk is de
kerstnacht viering het hoogste feest en dus is voor
de geheel-Roomsche middeleeuwsche kunst het
Christus-kindeke altijd weer voorwerp van liefde-
volle uitbeelding.

Natuurlijk deelt Maria in de eere en aanbidding,
die het kindeke wordt toegebracht, maar de innige
geloofswaarde, die de devote bidders leggen in
hun woorden, maken ook voor ons deze „kerst-
leynen" bekoorlijk, ofschoon ze naar den vorm
dikwijls zeer primitief zijn. Meestentijds bevatten ze
natiefijne gedachten of vertellen zoetelijk een sim-
pele legende, maar altijd glinsteren ze als juweelen,
omdat ze als deze zuiver zijn. Veelal zijn er
de aanbidding der herders, de vlucht naar Egypte,
de moord van Herodes in samengebracht, zonder
perspectief, middeleeuwsch — onbeholpen, en toch
vormen de harde lijnen altijd een teer geheel,
want de liefde en het geloof gloeien er achter.

Men leze ze maar eens: „Die soete Jesus lach
int hoy", „Ons ghenakel die avontstar", „Nu
laet ons dancken ende loven, Den hoogen Gode
van hier boven", „Een schoone, nieuwe liet, In
Bethleem ist gesiet" en zoovele andere.

Ze geven precies dezelfde voorstelling, die ons
de primitieve schilderstukken doen zien: sneeuw
en koude heerschen buiten den stal, door welks
dak heen de ster der wijzen licht; os en ezel
staan naast de kribbe. Hoor maar:

„Een os ende oec een esekijn
Al bider cribben stonden
Si verwarmden dat soete kindekijn
Daert lach in doekelijn gewonden."

Naast deze leysen in de volkstal staan vele
Latijnsche of half-latijnsche, half-middel-nederlandsche
kerstliederen. Vijf verschillende bewerkingen komen
zelf voor van het bekende „Dies est nativitas" (dit
is de dag der blijdschap). Technisch zijn ze ge-
woonlijk beter dan de leysen, maar ze zijn toch
lang niet zoo teer en warm.

Niet minder talrijk zijn de prozaverhalen, die

Dat hierbij geen repristatie beoogd, veel min
onvoorwaardelijk buigen voor het gezag der oud-
heid bedoeld is, spreekt vanzelf.

Noch de ernst van onderzoek, waarvan ze blijk
gaf, noch de helderheid van inzicht waardoor ze
schitterde, noch de vuige laster waaraan ze bloot
stond, kan de Dordtsche Synode van 1618 doen
ontkomen aan de critiek van Gods Woord en zoomin
zij als de mannen van naam, die ruim een eeuw
aan het door haar opgezette getrouw voorisponnen,
zouden een zoo absoluut vereeren van menschen-
gezag hebben gedoogd.

In een andere taal, beter toegelicht, in juister
verband gezet en tegen de ketter van deze eeuw
beveiligd, moet de Confessie, waarvoor onze vaders
hun bloed vergoten, de uit eigen overtuiging op-
gewelde belijdenis van de kinderen Gods om ons
heen worden.

Hier leggen we nadruk op, niet om de dus-
genoemde mannen van wetenschap te believen,
noch ook om te boeleeren met den tijdgeest, veel
minder om aan wispelturige vrijheidszucht den
teugel te vieren, maar uit gebondenheid aan Gods
Woord, dat geen onfeilbaar menschenwoord ne-
vens zich dult, alsmede uit eerbied voor het Gere-
formeerde wezen, dat in 1618 geen testament
schreef, maar zijn mondigheid betekkende en ook
thans niet gestorven is maar leeft.

Hieruit volgt, dat ons blad zich noch aan
eenige richting noch aan eenige kerk verpand,
maar aan den historischen geslachtsnaam van de
gereformeerde waarheid, gelijk die op onze erve tot
ontwikkeling kwam, elke richting en elke kerk
wenscht te toetsen, die vanwege afkomst of maag-
schap een titel op de erfenis der vaders doet

van Christus' geboorte vertellen, maar ook deze
bekoren ons minder, omdat het middeleeuwsch
proza gespeend is aan alle schoonheid van vorm
en bovendien het eenvoudig Bijbelverhaal door-
gaans met allerlei fantasieën is opgesmukt.

Iets van de middeleeuwsche klanken hooren we
ook in Vondels' kerstzangen. Vondel was immers
Roomsch geworden en zag dus ook de kerstge-
beurtenis in Roomsch licht. Daarom voelen we in
zijn zangen dezelfde mystieke vreugde der middel-
eeuwen en verschillen ze kenmerkend van de, uit
afkeer van ieder Roomsch-klankend geluid wel wat
strakke, kerst-poëzie der 16e eeuw. Naast zijn be-
roemde rei uit Gysbrecht van Aemstel „O, Kerst-
nacht, schooner dan de dagen" en z'n gloedvolle
beschrijving van den kerstnacht in 't voorafgaande
bedrijf van dit treurspel, bewonderen we zijn „Ema-
nuelzang", waarvan elke strophe begint met de
woorden:

Emmanuel is nu geboren,
Zoo langk geleen
Den Vaders belooft te voren
Eer hij verscheen.

evenzeer als z'n bewerkingen van de lofzangen
der Bijbelsche kerstzangers.

Andersoortig weer is de toon van Valerius, Camp-
huysen, Revius, Dullaert, maar schoon ook ten
opzichte van elkander in denkwijze verschillend,
een zijn ze in lofverheffing en aanbidding. Vooral
treft ons de warmte in „Aan de drie Wijzen van
Oosten" van den te weinig bekenden Dullaert.

Is in de sterk Renaissancistische 17e eeuw de
kersthymne weinig talrijk, slechts zelden vindt ge
haar in de 18e eeuw. De opvatting van dichtkunst
was toen een geheel andere dan in vroeger eeuwen
en bovendien, de rede-godsdienst, die in de latere
jaren der eeuw veel aanhang vond, ging met min-
achtend schouderophalen aan de schamelheid van
de kribbe van Bethlehem voorbij.

Maar dan, in de 19e eeuw, komen Bijderdijk en
z'n leerling Da Costa, rijk besmaarde zanger bei-
den en, schoon groot naar den geest, klein voor
God. Hun ontgaat niet de rijkdom van genade, die
in de nederheid van Bethlehem glanst en beiden
zingen ze er van. Bijderdijk in z'n „Kerstnacht" en
„Kerstlied", Da Costa in z'n onder ons nog altijd
veelgeliefde „Kerst- en Nieuwjaarsintreuzangen".
En beider zielsstemming ligt in de allesomvattende
kerststrophe van Da Costa's „Bij de rivieren van
Babel", waar hij als in profetisch vergezicht den
Joodschen balling op het wonder van Bethlehem
wijst:

Maar eindloos heerlijker vervulling
wordt aan Uw zielzucht voorbereid.
De tijd is daar der groote Heilsoonthulling:
het is de Heer, van ouds door U verheid!
In needrigheid, ofschoon als Koning,
in hemelmaajesteitsbetooning,
hij 't overgeven van Zijn ziel.
Voorafgegaan door Zijn Elia,
Zie hier uw Gode, Uw Messias! —
Kniel, Sionite, kniel!

Men leze in deze dagen van herdenking de Kerst-
zangen van Da Costa weer eens, of z'n „Elisabeth",
of „David". Het zal de wijding van Uw Kerstfeest
verhoogen.

Van de Kerstliederen der „predikant-dichters",
Beets, Ten Kate, Hasebroek, spreek ik nu niet;
meerdere daarvan zijn nog steeds bekend en wor-
den in de huiskamer gezongen. Ik behoeft slechts te
herinneren aan het

„Daar is uit 's wereldds duistere wolken
Een licht der lichten opgegaan..."
van Beets, of het door Ten Kate vertaalde
„Hoe zal ik U ontvangen..."

gelden. Dit toetsen zal niet een apodictisch oordeel
geven, maar een ontleden met historisch bewijs zijn,
waaruit ons onbetwistbaar recht zal voortvloeien om
slechts op al zulke tegenspraak acht te geven, die
eveneens met historische wapenen en onder aan-
voering van bewijs wordt gevoerd.

Welk een groot aandeel De Heraut aan den
theologisch-kerkelijken strijd dier dagen genomen
heeft, en ook, hoe menig medestrijder van lieverlee
in een bestrijder veranderde, bespreken we thans
niet. We vermelden alleen nog, dat, toen die strijd
door de Doleantie bekroond was met de vrijmaking
der kerk, het blad zich sinds 9 Januari 1887 noem-
de: „De Heraut van de Gereformeerde Kerken in
Nederland".

Enkele weken van zijn ziekte in 1894 uitgezon-
dend, heeft Dr Kuyper tot op zijn ouden dag in
De Heraut onafgebroken elke week zijn gewaar-
wordingen en denkbeelden over de heiligste dingen
ten beste gegeven.

Over Dr Kuyper en zijn Heraut schreef
de heer M. A. Thompson in De Katholiek van
Januari en Februari 1897 een tweetal belangrijke
artikelen. Zie ook De Heraut, nr 1000.

Als curiositeit zij nog medegedeeld dat De He-
raut eenmaal, nr 491, een illustratie bevatte; 't was
de voorstelling van een dominee als spil van het
hiërarchisch stelsel.

Zie verder: Titel- en Tekstregister op De
Heraut no. 1—1300 (7 Dec. 1877—7 Dec. 1902).